

Po delším časovém odstupu přichází český myslitel Miloslav Bednář uvažovat nad tématy spojenými s výchovou – vzděláním – školstvím. Shodou okolností právě koronavirová situace znemožňuje naplňování výchovy a vzdělání v institucích, které si moderní společnost vytvořila – a to ke škodě všech. Prof. Bednář připomíná, že vzdělání umožňuje nalezení cesty k sebepřekročení, ba ji podmiňuje a v antickém Řecku vzdělanost byla cestou k filozofickému náhledu na život. Kvalita veřejného prostoru vychází z poznání a touhy poznané uplatnit pro dobro všech v politice, což je idealistická maxima, která v cynickém společenství je vysmívána. Důležitým momentem v oblasti vzdělávání je též problém polovzdělanosti a nevzdělanosti, který – dle českého myslitele – přichází v období francouzské revoluce. Nevzniká náhodou tehdy, pokud opomeneme základní prameny, z nichž vyvěrá naše vztahování ke světu, člověku a nahradíme jej specializovaným věděním bez kontextů? Ano, říkáme, že jsme společností, v níž specializace je nezastupitelná, protože došlo k expanzi vědění, ovšem neměli bychom zapomínat na základy, které by jeho růstem neměly poznání nabourávány. Ne nadarmo moudří latiníci říkali: nic nového pod sluncem. Kéž je i tento dialog drobným příspěvkem navázání vazeb se základy.

Dialog byl natočen v době předkoronavirové

MS: *Pane profesore, naše druhé setkání nad tématem výchovy, vzdělání a školství bych zahájil otázkou, jestli vzdělání samotné je cestou k sebepřekročení – k transcendenci?*

MB: Pochopitelně. Vzdělanost v západním smyslu slova vznikla u Platóna, jeho založením filosofie politiky, tedy politické filosofie. Platónovi šlo o zásadní reformu athénské státnosti a jeho postoj se týkal celého Řecka. Šlo mu ale v první řadě o athénský stát, tedy athénskou obec. Podle Platóna by se mělo reformovat jak řecké náboženství, tak i koncepce PAIDEIA – neboli státní výchovy. On na ní stavěl. V Athénách byla výchova státní, ovšem byla výchovou ke svobodnému athénskému občanství. Podle Platóna výchova měla ale být filosoficky založena, měla k filosofii směřovat. Tímto způsobem se mělo spravedlivě vládnout. Směr k výchově a vzdělávání k transcendenci tedy vytváří samotné základy západní vzdělanosti.

MS: *Rád bych se zeptal: jaké momenty byste zmínil v jednotlivých etapách vzdělání? Tím myslím i to, na co se kladl důraz v jednotlivých érách – v antice, ve středověku, v renesanci, v osvícenství. Můžeme říci, že důležitým elementem v antice byl svobodný člověk.*

MB: Ano, svobodný občan toho kterého státu, tedy původně toho kterého řeckého státu.

MS: *Jaké momenty byste zmínil? Nebyl středověk vůči athénskému světu dekadentní?*

MB: Ve středověku neexistovaly demokratické státy. Na druhé straně existovalo něco, jako demokratická samospráva zdola jednotlivých vesnických míst, nebo i měst. Tam se volili rychtáři a elementární demokratická samospráva v zásadě existovala. Směrem výš, ke správě a vládě státu již to demokratické nebylo, neboť vládla šlechta a nad nimi panovník – král, dříve kníže – takový stav tedy demokratický nebyl. Takže něco jako demokracie zdola ve středověku v jisté míře existovalo. To na základě archivního studia exaktně zjistil Alexis de Tocqueville. Popisuje to především ve své slavné práci *Starý režim a revoluce*. Evropa ale tehdy nebyla zcela nedemokratická. Rozhodující státní vláda demokratická nebyla – až na to, že existovaly pozoruhodné výjimky jako zejména Švýcarsko, které již od konce třináctého století bylo de facto demokraticky samosprávnou státní jednotkou. Pak se také mluví např. o Benátské republice. Tam jakási dělba moci existovala, ale byly to spíše výjimky, ovšem počínajíc novověkem se demokratičtější vláda prosadila, a to charakteristicky na reformačních územích. Například ve Velké Británii a v Nizozemí. Vzpomeňme již na Magnu Chartu z roku 1215. Byla sepsána dříve než konstituce Švýcarska, jež vzniklo koncem 13. století. Vskutku klíčovou roli pro vznik moderních evropských demokracií sehrála reformace, resp. protestantství – a to hlavně na severozápadě Evropy nesmírně posílilo předpoklady a podmínky pro

to, aby právě na tomto území vznikly první moderní evropské demokracie.

MS: *Domníváte se, že tyto děje se odehrávaly ruku v ruce se změnou vzdělanostního systému?*

MB: Vezměme si český případ. Byla to právě Pražská univerzita, která měla sloužit ke vzdělání zejména těch, kteří obývali území českého království, o čemž hovoří i zakládací listina Pražské univerzity sepsaná králem a císařem Karlem IV. Posléze tam vznikl k reformaci směřující, převážně český učenecský proud, jenž se filosoficky opíral o realismus a platónství. Tento směr se postupem času prosadil jako rozhodující. Hlavní představitelem byl posléze Jan Hus, a proto můžeme říci, že koncepce husitství vznikla na akademické půdě Pražské univerzity. Husitství se stalo prvním radikálně reformním křesťanským hnutím, tedy reformací, jež se prosadila celostátně a z níž poté dějinně vznikla moderní demokracie. Ne však již u nás, neboť české reformační hnutí nakonec po dvou stech letech utrpělo násilnou porážku zvenčí.

MS: *Můžeme říci: bez vzdělání by nebyla reformace, ani ta česká.*

MB: Ano, protože zde se jednalo o náboženské vzdělání, čerpající zejména z řecké filosofické tradice. Kněží - představitelé katolické církve, z nichž se stali první reformátoři - to byli vzdělaní lidé. Byli vzděláni teologickými fakultami, případně kláštery. Byla to ovšem vzdělanost teologická, zahrnující kritické myšlení.

... Renesance a vzdělání ...

MS: *Čím podle vás vzdělání obohatila renesance?*

MB: Byl to zejména vliv přírodních věd - přírodovědy, ale i návrat k antice.

MS: *Také tam nacházíme obrácení k subjektu - René Descartes.*

MB: Ano, existuje ona nezastupitelnost subjektu v karteziánské filozofii. To však nebylo zcela v rozporu s reformačním obrátem k individuálnosti, jenž předcházela renesanci. A to k individualitě, resp. subjektu v podobě nezastupitelného nábožensko-mravního svědomí. Nezastupitelnost každého z nás v případě nábožensko-mravního duchovního svědomí - to byla hlavní kotva a samotný základ reformace. Renesance přišla v plné, masivní síle až poté a měla ve srovnání s reformací druhotný význam, nikoli základní. Pochopitelně v renesanční Itálii se obnovovalo studium antiky, což zvýšilo význam antické filozofie. Já bych základní přínos pro vzdělanost viděl spíše v reformaci než renesanci. Neviděl bych ale mezi nimi nepřekonatelný rozpor.

... Osvícenství a vzdělání ...

MS: *Půjdeme-li dál, dostáváme se k osvícenství. To je přece období, kdy rozum dostává velký prostor, píšou se encyklopedie, případně díla analyzující rozum jako Kritika čistého rozumu.*

MB: Máte na mysli francouzskou Encyklopedii věd.

MS: *Ano.*

MB: Tam existuje závažný problém. Osvícenství samo, jak se prosadilo na evropském kontinentu má hlavní proud, jímž bylo v první řadě francouzské osvícenství, i když v evropském kontinentálním osvícenství existovaly i jiné zajímavé myšlenkové směry. Zejména v jeho francouzském okruhu se prosadil karteziánismus, to znamená: Descartovo pojetí vědy založené na principech matematické přírodovědy, tedy nikoli na platónské filozofii. Pojem vědy, vzorec pro to, čím je to věda, to znamená paradigma vědeckosti, tím se stala ona matematická přírodověda - tedy na principu univerzální

vypočitatelnosti založená přírodověda. A protože lidé jsou s to matematicky „uvažovat“, měli by se podle toho, jak prosazuje francouzská osvícenská doktrína, i emancipovat, tedy osvobodit od dosavadního útlaku. Ve francouzském náhledu by se mělo uznat, že lidé jsou takto vědecky dospělí, nejsou to již žádné „děti“, nepotřebují nad sebou vnější autoritu, neboť se mohou sami sobě stát autoritou, protože jsou schopni osvojit si základ vědeckého, tedy na matematice založeného poznání, a proto se vše v lidském světě má řídit takto chápanou vědou – a to i politika, mezilidské vztahy, neboť jsme vědeckého náhledu schopni všichni. Proč tedy nadále snášet bezpráví a útlak od šlechty, církve atd.?

MS: *Šlechta i církev může do našeho světa přinášet iracionalitu.*

MB: Racionalita se chápe ve smyslu přírodovědecké matematické racionality.

MS: *Nesmíme zapomenout na přístup Immanuela Kanta, který si uvědomoval limity rozumu.*

MB: Kant byl přesvědčený osvícenec, Nesmírně podporoval hlavní myšlenku francouzského osvícenectví, neboť viděl její potřebnost ve své pruské vlasti, jež byla napůl středověká. Viděl osvícenské Prusko, které se zdráhalo přijmout základní myšlenky francouzské revoluce – a to způsobem, jak se uplatnily ve Francii.

MS: *Sám ale myšlenkou revolučnosti tak úplně nežil.*

MB: Kant s ní sympatizoval, ale nemohl to říkat naplno, neboť by se okamžitě ocitl ve vězení, ba přišel by možná i o život, musel by do vyhnanství – možná do Francie a nevím, zdali by to tam přežil...

... Revoluce a vzdělanost ...

MS: *Zastavme se u jedné otázky. Myslíte si, že společenské předěly pomáhají zvýšit občanské vzdělání? Mají pak blahodárny vliv na společenské události, jako byla Britská revoluce či Francouzská revoluce. Jaký je pak význam revolucí ve vědeckotechnickém světě?*

MB: Na francouzské revoluci je vidět, že vůdčími postavami byli ti, kdo tak či onak patřili ke vzdělanecké vrstvě. Auguste Comte je nazývá spíše „polovzdělanci“. Tvrdí, že to byli advokáti a představitelé žurnalistu.

MS: *Uvažujete o revolucích v oblasti společenské, ale víme, že revoluce probíhaly i v oblasti vědecko - technické.*

MB: Lidé, kteří byli vůdčími postavami revoluce ve Francii, byli zpravidla polovzdělanci, byť čerpali ze vzdělaneckého prostředí. Jen si jako protipól vezměme anglickou revoluci. To byli převážně kněží, lidé seznámeni s teologicko - filosofickou problematikou, ale i s problematikou státovědy. Často to byli právě kněží, kteří byli opravdovými vzdělanci. Jen někteří z nich se stali vůdčími postavami revolučního hnutí ve Francii, byť již nešli cestou kněží. Vzdělání mělo v této podvojně „formaci“ velký dopad na pohyby a zvraty ve společnosti.

... Vzdělanost, polovzdělanost, nevzdělanost ...

MS: *Pokročme dál: jak vnímáte význam vzdělanosti oproti nevzdělanosti?*

MB: Dotkl jste se závažného problému naší doby, je to problém období po francouzské revoluci. Tímto problémem se intenzivně a souvisle zabýval Tomáš Garrigue Masaryk, ale nejen on - například též Auguste Comte jako zakladatel sociologie. Tento závažný problém se ukazuje na skutečnosti, že

zatímco institucionální stránka moderní společnosti a politické struktury se již změnila – a to ve srovnání s pevnou hierarchickou středověkou strukturou společnosti a státu. Na druhé straně obdobné ucelené změny neproběhly v duševní sféře lidského myšlení a náboženské víry. Výsledný stav tedy není stavem souladu mezi institucionální strukturou a naším vědomím. Tento závažný nesoulad pociťují největší duchové od počátku moderní doby do současnosti, a proto Masaryk tuto stále naši dobu označoval za dobu přechodu od středověké éry do epochy demokratické.

Demokratická civilizace ještě není „vybudovaná“ ve všech sférách – a hlavně v duchovní sféře tak, aby to byla srovnatelně ucelená a učeněná stavba v souladu s tím, co se ve středověku vyvinulo.

MS: *Nezapomínejme, že Tomáš Masaryk byl vnímán jako pokrokář, on v pokrok věřil.*

MB: Ale nikoli v přímočarý. V pokrok také věřil i Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Ten definoval smysl dějin. Věřil, že dějiny jsou charakterizovány pokrokem, a to pokrokem ve vědomí svobody. Tato cesta není přímočará, ale když se delší časové úseky srovnají, tak k takovým posunům zjevně dochází. Z toho vyplývají i rizika dějinného pohybu..

MS: *Člověk, který je vzdělaný, ví, o co v životě běží.*

MB: Nejsme vševědoucí, ovšem v zásadních směrech to povědomí existuje. Takových lidí je vždy málo, a proto u nás převažuje polovzdělanost – a to v politice, žurnalistice i jinde. Polovzdělanců je vždy víc, než lidí, kteří jsou solidně zapuštěni do toho, čemu se říká vzdělanost.

MS: *Pane profesore, jak rozlišit vzdělance a polovzdělance, když máte malý prostor pro vyjádření?*

MB: Polovzdělanci striktně oddělují rozum a cit, ale vzdělaný člověk ví, že se oddělit nedá. Polovzdělanci striktně oddělují soukromou a veřejnou sféru, vzdělaní lidé vědí, že se to nikdy nedá oddělit. Je to neustále tentýž člověk, jenž vystupuje jak veřejně, tak soukromě a nejsou to dva rozpůlení lidé. Jsou zde jisté rozdíly, nicméně jsou to rozdíly jednoho a téhož individua. Kdo takto příkře odděluje takzvanou racionalitu a citovost, anebo soukromé a veřejné, nebo subjektivní a objektivní, je zřetelným případem polovzdělanosti. Tento chronický problém se táhne od devatenáctého století a přetrvává do současnosti. Jen si vezměme karteziánství, jež rozděluje a říká: toto je objektivní, toto subjektivní. Takový svět a život ve skutečnosti nikdy není.

MS: *Vzdělaný člověk svět nedělí, má od něj distanc. Ve své mysli je schopen reflexi subjektu a objektu provést.*

MB: Souhlasím s vámi. Například Jan Amos Komenský byl typický vzdělanec, jenž se právě proto střetl ve Velké Británii s akademickou polovzdělaností, když se v Londýně zakládala Královská vědecká společnost nauk. Dala si do svých stanov ustanovení, že se nebude zabývat náboženskými a politickými tématy. Komenský věděl, že se to nedá oddělit, a nelze to obhájit, ...

MS: *... a proto trpěl.*

MB: Zabýval se politikou. Jemu šlo v první řadě o obnovení svobody českého státu, ...

MS: *... také o všenápravu lidstva.*

MB: Cestu jak k obnově naší svobody, tak i svobody všude na světě, viděl v radikální reformě vzdělanosti. Jsou to spojené nádoby. Kdo se toto snaží oddělit, je tvůrcem polovzdělanosti, jež nikdy nemůže vést k dobrým koncům.

MS: *V této souvislosti bychom měli říci, že vzdělanec ví, zač trpí.*

MB: Vskutku neoddělitelné. Právě Komenský trpěl od bitvy na Bílé hoře. Proč tomu tak bylo? Byl rozdíl mezi tím, jak vidí on spravedlivý svět a smutnou realitou světa, a proto jsou slova jeho kritiky sžíravá.

MS: *Zde bychom měli uvést, že polovzdělanec je utilitář.*

MB: Pochopitelně! Vzdělání vidí jako prostředek – ne jako transcendentně založený smysl existence, ovšem jako prostředek k dobrému bydlu, pohodlnému a obdivně líbivému uplatnění ve světě.

MS: *Jak bojovat s polovzdělaností? Polovzdělanci jsou povětšinou demagogové, populisté.*

MB: Máte pravdu, avšak dají se zahnat do kouta. To bylo úsilí Jana Patočky. On si představoval Chartu 77 jako spolek vrcholných českých vzdělanců, kteří se postaví proti komunistické diktatuře. Když objížděl akademiky, odmítli jej, vyháněli jej – až na výjimky, jakou je třeba jeho dávný přítel Václav Černý. Byl jsem u toho, když Jan Patočka přišel zklamán a říkal: „Podívejte se na akademiky. Oni si myslí, že jsou jimi proto, aby si ‚pásli břicha‘.“ Je známo, že spisovatel Bohumil Hrabal před Janem Patočkou utekl zadním oknem. To byl vzdělanec! Bohumil Hrabal byl sice dobrý spisovatel, ale jinak měl své charakterové meze.

MS: *Byl to zvláštní duch, jenž měl rád iracionalisty, Schopenhauera aj. Pojďme dále: jak může vzdělanec komunikovat s polovzdělanecem?*

MB: Prostě: Jeho domnělé vzdělání stojí na písku, a je proto neudržitelné. Ve věcné debatě nemůže obstát.

MS: *Pozor, polovzdělanců je víc.*

MB: Polovzdělanec „hraje“ na struny nevzdělanosti a polovzdělanosti druhých. To není tak složité.

MS: *Užívá techniku, kterou pravá vzdělanost neakcentuje.*

MB: Polovzdělanost je záměna moudrosti za techniku – tedy za techniku řečnictví, za techniku podvodného přesvědčování. Je tam záměna filozofie za sofistiku, tedy i upadlou rétoriku. Dotýkáme se rozdílu duchovního člověka a intelektuála. Duchovní člověk je u Jana Patočky vzdělanec, intelektuál je řemeslný okázalý polovzdělanec. Máme to rozděleno.

MS: *Když to domyslíte do detailu, pak ve Francii máte knihovny plné polovzdělanců.*

MB: K tomu se vyjádřil Auguste Comte: „Polovzdělanci dělali Velkou francouzskou revoluci.“ Byla to zvláštní směs právníků, advokátů a žurnalistů.

MS: *Žít ve společnosti, která je vlastně plná přetvářky a polovzdělanců je obtížné.*

MB: O tom psal Rousseau, dříve Komenský. Ano, souhlasím – jde o společnost plnou přetvářky, živé vrstvou intelektuálů – polovzdělanců. Přičemž společnost je zde v zásadě tatáž minimálně od dob Komenského. Vede to svým způsobem i do období Platóna. S kým bojoval Platón? Byli to hlavně sofisté, tedy profesionální polovzdělanci.

MS: *Těch je nejvíce.*

MB: Nedělejme si iluze, těch je nejvíc, protože vzdělanost je náročná. Vyžaduje nefalšované osobní nasazení. Není možné jen tak o věcech hovořit. Je nutné podle toho žít, jednat, atp. Tak se pozná vzdělanec. Není to tak, že hezky mluví, vybere si gáži a říká si: to jsem na ten „póvl“ vyzrál,

virtuózně jej ovlivňují a hlavně, že se budu mít po materiální stránce dobře – jinak ale ne. To je základní slabina polovzdělanosti. Zakládá se na tom, čemu Platón říkal tyranská duše.

MS: *Problém je, že polovzdělanost může být poražena až na věčnosti.*

MB: Jistě! Tento boj je od Sokrata stále s námi. Ten se co do principu vůbec nezměnil.

MS: *Máte-li zájem někomu vysvětlit svůj svět v celé jeho hloubce, pochopíte, že lidé nemají rádi hloubky, protože vedou k znejistění.*

MB: Jistě, protože duchovní člověk jim bere domněle pevnou půdu pod nohama. Bere jim to, co bychom mohli nazvat „základní životní jistoty.“ Jsou to základní životní přesvědčení o smyslu existence zde na světě, o smyslu života a světa atd., postavení člověka ve světě. Ano, jejich pohled je obrácený.

MS: *Pane profesore, pozor, víme, že polovzdělanci jsou draví, nemají zábrany ...*

MB: Přesně tak! A proto mají svou zpupností navrch.

MS: *Následným řešením je pak toto: vzdělanci jsou hájeni v institucích, jako je Akademie věd.*

MB: Někdy též. Také některé nalezneme na univerzitě. Vždy jich bylo málo, je jich málo a bude jich málo, protože – jak říkal Tomáš Masaryk – myšlení bolí, tedy i vzdělání bolí. Vzdělání není pohodlné, vzdělání je opakem kariérní pohodlnosti, a proto o vzdělané lidi bude vždy nouze.

MS: *Čím si pak vysvětlujete, že se vzdělaný člověk jako Tomáš Masaryk dokázal probíjet na vrchol v oblasti filosofie a politiky?*

MB: I to se může v životě stát. Komenskému se to nepodařilo, Masarykovi se to ale zdařilo. Masaryk si té souvislosti byl vědom. Měl sebou v exilu Komenského *Kšaft* a citoval z něj po příjezdu do Prahy. Věděl, že je to úžasné štěstí, když se mu v té dějinné chvíli podařilo vystoupat na Olymp. Také o to odvážně a systematicky usiloval. Řídil se důležitým heslem: přičiň se sám a bůh ti pomůže. To byl jeho případ. Taková cesta se nemusí opakovat a zdařit se napodruhé. Jeho přístup změnil Evropu, její mapa se závažně proměnila poté, co se se na demokratizačních změnách domluvil s Woodrowem Wilsonem, tedy americkým prezidentem a značně spřízněnou duší. Masaryk zásadně strategicky jednal s tím, kdo prvořadě rozhodoval o uspořádání Evropy po první světové válce.

... Nevzdělanost ve světě ...

MS: *Zde bychom mohli zmínit ještě toto: po polovzdělanosti se hovoří i o nevzdělanosti, což je termín rakouského filozofa Konráda Liessmanna.*

MB: Jistě – nyní jde o to, co se tím slovem myslí? Jsou snad ti lidé negramotní? Neumí číst, psát, počítat?

MS: *Můžeme k tomu přistoupit takto: vzdělání je pak iluzí. To je redukováno na pouhé dotazování, jakýsi kvíz, v němž lidé uspívají – či ne. Na univerzitách se dělají testy, které ukážou přibližnou sumu znalostí bez nutnosti kontextuálního propojení.*

MB: To je základem polovzdělanosti a k sobě to patří. Liessmann tento stav nazývá nevzdělanost, ovšem spíše bych to klasifikoval jako polovzdělanost. Důležitá je ona utilitárnost domnělé vzdělanosti, možnost jejího měření.

MS: *Domníváte se, že se vzdělanost dá měřit?*

MB: Myslím si, že ne. Míra je jiná než aritmetická, matematická. Je to míra vyváženosti, radikálního a uměřeného postupu při osvojování poznatků o světě, o životě, při rozhodování o tom, jak s těmito poznatky naložit, jak jednat. Jde o míru úrovně, vyšší, než je pouhá vypočitatelná míra. Je to míra ve smyslu uměřenosti. Je to míra ve smyslu toho, co řídí svět. Ten snad řídí určitá dynamická míra, řád, zákonitost jeho pohybu. Je to soulad s dynamickou zákonitostí.

... Vědění a tajemný Bůh ...

MS: *Někdo s jasností pronese: svět řídí Bůh.*

MB: Ptejme se, co je bůh? U Leibnize je to nejvyšší monáda. Existuje filozofické pojetí boha, s čímž se setkáváme již u Platóna, Aristotela. Aristoteles boha definuje jako nehybného hybatele, jehož označuje jako boha, coby myšlení myšleného.

MS: *Neustálá reflexe toho, co je reflektováno.*

MB: Musíme neustále reflektovat, co tím máme na mysli, poněvadž samotné slovo zde nestačí.

MS: *Dobrá, hovoříme-li o vzdělání, jaká jsou měřítka vzdělanosti? Něco jiného je vzdělání, něco jiného je vědění.*

MB: Ano, jsou to jednotlivé poznatky. To, že jsme si osvojili hodně poznatků, což je typ encyklopedické paměti, ještě neznamená, že jsme vzdělaní, když se v nich neorientujeme, případně se v nich orientujeme ideologicky, povrchně. Zvláštní pocit jsem měl z europoslance Ransdorfa. Měl fenomenální encyklopedickou paměť, znal mnoho jazyků, ale orientace v poznatcích byla marxistická - ideologická, takže jeho mnohé poznatky přišly vniveč. Zde je pěkně vidět rozdíl mezi vědomostmi a vzdělaností. Z mého pohledu jeho vzdělanost byla značně problematická, nicméně jeho vědomosti, tedy povědomí o jednotlivostech, byly encyklopedické.

MS: *Mluví-li na vás encyklopedie, postrádá to lidský rozměr, možná i poetično.*

MB: Pochopitelně!

MS: *Jak vnímáte spojení: „vědění je moc“, který začal prosazovat Francis Bacon?*

MB: Víme-li něco, známe-li něco, ve světě se podle toho orientujeme a rozhodujeme tak, že se vyvarujeme zbytečných katastrof, neúspěchů. Můžeme však narazit na jiné problémy. Nejen, že se vyvarujeme katastrof, jsme nadto o více kroků napřed před těmi, kdo nevědí, případně vědí málo. Tím se můžeme oproti nim prosadit lépe než ti, kdo nejsou připraveni.

MS: *Jak je to ale s Baconovým „vzdělání je moc“?*

MB: Tam cítíme určitou povrchnost. Science is a power. On uvažoval o vědě jako o přírodovědě. Tam byl silně cítit matematickou přírodovědu, jež zaznamenala největší rozmach ze všech věd 16. století, kdy Bacon žil. Proto neříká vzdělanost, moudrost, filozofie, ale *science*, což je v první řadě věda, jako matematická přírodověda.

... Odlišnosti slov ...

MS: *Jste přesvědčen, že se dnes odlišují slova jako věda, vědění, vzdělání?*

MB: Dnes se to běžně zaměňuje. Karel Havlíček by řekl: jsou to kulatá slova, kam se vejde vše možné. Je vždy nutné v první řadě upřesnit, co tím vlastně máme na mysli.

... Tázání a vzdělání ...

MS: *Podívejme se ještě na jednu skutečnost. Vede dnešní svět k dostatečnému tázání?*

MB: Bohužel ne, neboť domněle vše v tomto světě máme nalinkováno, vše máme v počítačích, máme vše na internetu. Občas si připadám, jako bychom byli v nějaké encyklopedii, v níž si můžeme vybrat vše možné, co se nám zamane. Máme pak dojem, že víme, oč jde. V encyklopediích, jako na internetu, je ale pouze to, co tam nějakí lidé dají – a není tam, co tam nedají. Většinou je tam faktografie, někdy se setkáte i s protichůdnými stanovisky, názory. Tento svět má i dobrou stránku – velmi rychle se můžeme dostat k informacím, které bychom jinak pracně hledali, což nám ušetří čas, nicméně to není žádná vzdělanost. Jsou to jen jednotlivé poznatky. Nejdůležitější je ale orientace v poznatcích – a to tam již není. Je nutné umět rozlišovat: co je skutečně podstatné v nepřehledném množství faktů – a co již není. Také bychom měli umět poznat, co podstatného tam chybí!

MS: *Lidé by se měli učit věci domýšlet, spojovat.*

MB: Nezapomínejme na tezi: myslet bolí. Je to tvůrčí práce. Tu v encyklopediích nenajdete. Když to vyfukáme na internetu, tzv. vygooglujeme, nebude nás to bolet. Myslet si, že touto aktivitou jsme na něco podstatného přišli, je velký omyl. Jen jsme dali dohromady určité předpoklady, podmínky možnosti, jak by řekl Immanuel Kant, abychom možná i něco důležitého vymysleli. Za nás ale nikdo nikdy nic nevymyslí. To musíme vymyslet sami. Právě to je to, co bolí – to, co je skutečné myšlení, co je vzdělání.

MS: *Skrytě říkáte: kritické myšlení.*

MB: Ano, je to schopnost polemizovat sám se sebou, polemizovat s druhými, vyhmátnout, uchopit podstatu věci, podstatu problému. Soustředit se na ni a nezaměřovat ji za něco, co je vedlejší, podružné. To se děje velmi často. Často se zdůrazňuje něco, co je podružné, jakoby patřilo na úroveň toho, co je naprosto rozhodující a klíčové. Dostáváme se k dalšímu zdroji polovzdělanosti, že lidé nerozlišují podstatné od podružného, nepodstatného.

MS: *Děkuji vám za kritická slova a kéž roste cesta od polovzdělanosti*